

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE ENGELLİLERE YÖNELİK HİZMETLER: WEB SAYFALARI BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

SERVICES PROVIDED FOR PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE UNIVERSITY LIBRARIES IN TURKEY: AN ANALYSIS ON WEB PAGES

Mithat Baver ZENCİR

Öğr. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi,
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
Bilgi Yönetimi ve Teknolojisi Anabilim Dalı, mithatb.zencir@ikc.edu.tr

Levent KUTLUTÜRK

Öğr. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi,
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
Bilgi Yönetimi ve Teknolojisi Anabilim Dalı, levent.kutluturk@ikc.edu.tr

Fatoş SUBAŞIOĞLU

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, subasioglu@ankara.edu.tr

Öz

Engelli bireyler, içinde yaşadıkları toplumda engelsiz bireylerle eşit eğitim alma hakkına sahiptir. Bu hakkın engelliler tarafından etkin biçimde kullanılması, eğitim kurumlarının bu bireylere özel birtakım hizmetler sunması ile mümkün olabilir. Üniversite kütüphaneleri, bağlı buldukları üniversitelerdeki eğitim faaliyetini, sundukları kaynaklar ve hizmetlerle destekler. Sunulan hizmet ve kaynakların engelli bireyleri kapsayacak şekilde genişletilmesi, eşit eğitim alma hakkının sağlanması açısından önemlidir. Ülkemizde kütüphane hizmetlerini engelli kullanıcılar açısından değerlendiren çalışmalar, çoğunlukla görme engellilere odaklanmıştır ve bu çalışmalarda hizmetlerin istenen düzeyde olmadığı ortaya konulmuştur. Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde engelli bireylere sunulan hizmetleri belirlemeyi amaçlayan bu çalışmanın sonucunda, literatürdeki araştırmalara benzer olarak, üniversitelerde engellilere sunulan kütüphane hizmetlerinin yetersiz olduğu saptanmıştır. Çalışmanın verileri, 183 üniversiteye ait kütüphane web sayfasının, engellilere yönelik hizmetler açısından incelenmesi ile toplanmıştır.

Abstract

Individuals with disabilities have the right to receive education on an equal basis with individuals without disabilities in the society they live in. In order for this right to be used by the people with disabilities, educational institutions should offer services with special arrangements for these people. University libraries support educational activities with the resources and services they offer at the universities they are subjected to. It is important to expand the services and the resources to cover the people with disabilities in terms of ensuring equal access to education. Local studies evaluating library services in terms of users with disabilities have mostly focused on visually impaired users, and found that services are not at the expected level in our country. This study, which aims to determine the level of the services provided by university libraries in Turkey to disabled users, has revealed that, in line with the existing research in the literature, library services provided for people with disabilities, are not at an adequate level. Data of the study have been collected through an analysis of the webpages of 183 universities in terms of the services provided for disabled users.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 20 Nisan 2017
Kabul edildiği tarih: 14 Haziran 2017
Yayınlanma tarihi: 21 Haziran 2017

Article Info

Date submitted: 20 April 2017
Date accepted: 14 June 2017
Date published: 21 June 2017

Anahtar sözcükler

Engelli Bireyler; Üniversite Kütüphaneleri; Kütüphane Hizmetleri

Keywords

People with Disabilities; Disabled People; University Libraries; Library Services

DOI: 10.1501/Dtcfder_0000001535

Giriş

Bir ya da daha fazla önemli hayat aktivitesini büyük oranda sınırlayan fiziksel veya zihinsel engele sahip bireyler, “engelli” olarak tanımlanmaktadır (Americans with Disabilities Act –ADA-).

Engelli olarak tanımlanan bireyler, engellik durumlarına göre; iletişimsel, zihinsel ve fiziksel engelliler olarak üç farklı kategoriye ayrılırlar. Tamamen ya da kısmen işitme, görme veya konuşma engeline sahip olanlar, *iletişimsel engelliler* olarak değerlendirilmektedir. *Zihinsel (mental) engelliler* ise, öğrenme yetersizliği,

zihni gelişimsel yetersizlik ile bunama, Alzheimer vb. gibi hastalıklara sahip bireylerdir. Bu bireyler günlük aktivitelere ciddi şekilde engel olan zihinsel veya duygusal durumlara sahip olabilirler. Tekerlekli sandalye, baston, koltuk değneği kullanan ve bazı nesnelere kaldırmakta ve kavramada güçlük yaşayan bireyler ise, *fiziksel engelliler* olarak adlandırılmaktadır. Bu bireylerin sahip oldukları fiziksel engeller; romatizma, felç, Parkinson, epilepsi, tiroit problemi vb. gibi hastalıklardan ya da herhangi bir organının bulunmamasından (el, ayak, parmaklar vb.) kaynaklanabilmektedir (Betts ve diğerleri 16-17).

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, dünya genelinde bir milyardan fazla insan engellidir ve bu kişiler dünya nüfusunun %15'ini oluşturmaktadır (WHO). Dünya Engellilik Raporu'na (10) göre, bu bireylerin yaklaşık iki yüz milyonu yaşamlarını sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak konusunda zorluklarla karşılaşmaktadırlar.

Sağlık, ekonomi, sosyal güvence gibi birçok alanda sorunlarla karşılaşan engelli bireylerin en önemli sorunlarından biri, eğitimidir. Engelli bireyler, tıpkı engelsiz bireyler gibi, diledikleri alanda ve kurumda eğitim alma hakkına sahip olmalıdır. Bu bireylerin eğitim alma haklarını kullanabilmeleri, eğitim-öğretim kurumlarında bir takım düzenlemelerin yapılmasıyla mümkün olabilir. Özellikle üniversite eğitimlerinde akademik fırsat eşitliğinin sunulması bakımından, bu düzenlemelerin, engelli bireylerin erişimine ve kullanımına uygun ders materyallerinin geliştirilmesinden, dersliklerin fiziki uygunluğuna kadar çok geniş bir alanda ele alınması gerekmektedir.

Üniversite kütüphaneleri, sundukları hizmetlerle üniversitedeki eğitim öğretim faaliyetlerini destekleyen kurumlar olarak değerlendirilirler. Sahip oldukları kaynaklar ve sundukları hizmetlerle bilgi gereksinimini karşılayan ve bilimsel üretimi destekleyen bu kütüphanelerin, hizmet verdikleri üniversitelere mensup tüm bireylerin ve tüm araştırmacıların bilgi gereksinimlerini karşılamaları beklenir. Üniversite kütüphaneleri, hizmet ve kaynaklarını, engelli ve engelsiz tüm bireylere sunmak durumundadır. Bu bağlamda ve özellikle engelsiz bir toplumu oluşturma çabası ile üniversite kütüphanelerinin, "Herkes için bilgi toplumu" hedefinden hareketle, engelli bireylere, kaynakların ve hizmetlerin sunulmasına yönelik gerekli düzenlemeleri yapmaları gerekmektedir.

Dünyada engellilere yönelik kütüphane hizmetlerinden örnekler

Dünyada engelli kullanıcılara yönelik hizmetlerin düzenlenmesi konusunda Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde Yüksek Mahkeme'nin verdiği kararlar, 1950'lerde ortaya konulan fırsat eşitliği, 1975 yılında yayınlanan "Bütün Engelli Çocukların Eğitimi Yasası" ile fiziksel engelli bireylerin devlet okullarında eğitim alması sağlanarak uygulamaya geçirilmiş, ayrıca bu bireyler, kütüphanelerden de yararlanmaya, hatta kütüphanelerde çalışmaya başlamışlardır. Engelli kullanıcılara yönelik eğitimler de bu yıllarda değerlendirilmiştir (Gibson 121). Ayrıca ayrımcılıktan uzak ve her bireyin eşit haklara kavuşmasını sağlayan "İyileştirme Yasası"nın 504. Bölümü (Section 504 of the Rehabilitation Act), 1973 yılında yürürlüğe girerek, engelli bireylerin toplumsallaşmaları yönünde olumlu bir adım atılmıştır. Yasa'da, engelli birey, *"...hayati etkinliklerini büyük ölçüde kısıtlayan fiziksel veya zihinsel engeli bulunan; bu tür engelleri olduğu kabul edilen; bu tür engellerinin bulunduğu belgelenen bireydir"* ("Rehabilitation Act Amendments of 1974"). Bu oldukça geniş bir tanımdır ve uyuşturucu bağımlılığı, alkolizm, kalp rahatsızlıkları, epilepsi, konuşma ve işitme yetersizliklerini de kapsamaktadır. Yasa'da engelli kabul edilen her bireye, arasında kütüphanelerin de bulunduğu devlet kurumları (okul, hastane, üniversite vb.), hizmet vermek durumundadır (Library Services for...). Bu kapsamda kütüphane binalarının tasarımından, kütüphanecilerin eğitimine kadar birçok konu, standartlara bağlanmıştır ve devletin denetimindedir (Begg 514–519).

Engelli bireyleri ve engel olarak görülen dezavantajlı durumları belirlemek oldukça güç bir konudur. Günümüzdeki engelli sayısının, 2030 yılında, nüfusun yaşlanması ile birlikte, görme kaybı gibi rahatsızlıkların artması ile iki katına çıkacağı öngörülmektedir (Special Report on Aging...). Kütüphanelerin bu öngörü ile hizmet planlamalarını yapmaları ve teknolojik yenilikleri izlemeleri zorunludur. İnternet ile artan bilgi ve ortam çeşitliliği, kütüphanelerin çalışma/hizmet biçimlerini değiştirmektedir. Amerikan Kongre Kütüphanesi'ne bağlı olan "Görme ve Fiziksel Engelliler için Milli Kütüphane Hizmetleri" (National Library Service for the Blind and Physically Handicapped – NLS) birimi, 2001 yılında 2000 konuşan kitap ile 50 dergiyi kullanıcılara sunmuş ve 22 milyon sesli kitap ödünç vererek, çalışmalarına devam etmiştir (Cookson ve Rasmussen). Özellikle web sayfaları ve veritabanı tasarımlarının, engelli bireylerin kullanımına yönelik olarak yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır. Kütüphane web sayfalarının engelli bireylere uygunluğuna yönelik çalışmaların da yine bu yıllarda yapılmaya başlandığı görülmektedir. Bazı akademik veritabanları, ekran okuyucu programlar aracılığıyla (JAWS – Job Access with Speech

ve WindowEyes) yukarıda söz konusu edilen Rehabilitation Act kapsamında değerlendirildiğinde, olumlu sonuçlara ulaşılmıştır (Byerley ve Chambers). Benzer şekilde, İnternet kullanıcısı olan görme engelliler bağlamında geliştirilmiş metin yapılarının, arayüz tasarımına etkilerini araştıran Leuthold, Bargas-Avila ve Opwis (2008), Basel Üniversitesi web sayfasını Web İçeriği Erişilebilirlik Yönergeleri (Web Content Accessibility Guidelines (WCAG)¹ kapsamında değerlendirmiş ve Yönergeler'in görme engelliler için yeterli olmadığı ve geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Arjantin'de görme ve fiziksel engelliler için kütüphane hizmetlerini irdeleyen Todaro (2005), ALA tarafından geliştirilen ve kaynakların yönetimini, personeli, koleksiyonu ve sunulan hizmetleri değerlendiren bir anketle, engelli bireylerin toplumla bütünleşmesi için, 1946 yılında yapılan yasal düzenlemeleri, izleyen yıllarda (1961, 1979, 1981, 1997 ve 2000'de) yapılan yenilikler ile kütüphanelerin bütçelerinde önemli artışlar sağlanmasına karşın, kütüphanelerin, hizmetlerinde yetersiz oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Polonya'da 1951 yılında kurulan Körler Kütüphanesi (The Main Library of the Blind), görme engellilere hizmet vermeye başlamış, kullanıcılara Braille alfabesi ile hazırlanan kaynaklar, posta yoluyla ücretsiz gönderilmiştir. Engelliler için kütüphane hizmetlerinin genişlemesi, Kütüphane Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile mümkün olmuştur. Sanat ve Kültür Bakanlığı ve Polonyalı Görme Engelliler Derneği arasında yapılan bir anlaşma ile "konuşan kitap hizmeti" vermeye başlanmıştır (Fedorowicz 50). Fedorowicz, Polonya örneğinde, kütüphanelerin fiziksel yapısının uygun olmadığını, kütüphanecilerin engelli kullanıcılara ilişkin farkındalık yetersizliklerini, gerekli yazılım ve donanım eksikliğini ortaya koyarak, kütüphaneciler ile engelli kullanıcılar arasında psikolojik sorunlara neden olan alguların değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Özellikle ABD'de engelli bireylere yönelik çalışmaların derinliği dikkat çekmektedir. Amerikan Kütüphane Derneği (American Library Association (ALA) alt çalışma grubu olan "The Association of Specialized and Cooperative Library Agencies-

¹ <https://www.w3.org/WAI/intro/wcag.php>

(ASCLA)² birçok bilgilendirme dokümanı sağlamakta, yardımcı teknolojiler konusunda³ kütüphanelere yol göstermektedir

Guder (15), yardımcı teknolojileri beş kategoride değerlendirmektedir:

1. **Ekran Okuma Teknolojisi:** Görme engelliler için elektronik kaynaklar içinde gezinti yapmak için kullanılmaktadır (JAWS, ZoomText Magnifier/Reader).
2. **Büyüteç Teknolojisi:** Kısmî görme engeli olan bireyler için yazıları daha büyük ve okunabilir hale getirmektedir (SuperNova, ZoomText).
3. **Okuma - Yazma Yazılım ve Donanımı:** Kullanıcıların okuyup yazabilmelerine olanak sağlayan yardımcı araçlardır (Read&Write GOLD, Kurzweil 1000 ve 3000).
4. **Konuşma Tanıma Yazılımı:** Sözlü komutlar ile elektronik kaynaklar içinde gezinti yapmak için kullanılmaktadır (Dragon NaturallySpeaking, Braille Embossers).
5. **Çevresel Donanım Birimleri:** Kulaklık, hoparlör, dokunmatik araçlar, yazıcı (3 boyutlu, Braille vb.) ve klavye gibi araçlardır.

ALA ayrıca görme ve fiziksel engelli kullanıcılar için bir standartlar ve rehberler kitabı hazırlamıştır. Hizmetler, koleksiyon geliştirme ve yönetimi, tanıtım çalışmaları, bütçe, politikalar ve izlenmesi gereken yollar, yerel materyallerin üretimi gibi konularda yönlendirici olmak amacıyla geliştirilen bu standartlar, 1957'den 2011'e kadar güncellenmiştir (American Library Association).

Türkiye'de engellilere yönelik kütüphane hizmetleri

Türkiye'deki kütüphanecilik literatürü incelendiğinde, üzerinde araştırma yapılan ve hizmetler bağlamında en çok ele alınan engelli grubun, görme engelliler olduğu görülmektedir. Birçok çalışma, bu gruba yönelik olarak ne tür hizmetler sunulduğunu, özellikle halk kütüphaneleri ve Milli Kütüphane bağlamında ele almış ve incelemiştir (Kaynar 1992; Büyüksan, 2009; Bakırcı, *Milli Kütüphane'de Görme...*; Sağlamtuç, 2010; Tezcan ve Tanrıku, 2011). Ancak, ülkemiz üniversite kütüphanelerinde engelli bireylere sunulan hizmetler, literatürde yeterince araştırılmamıştır. Engelli bireylerin üniversite kütüphanelerinde hangi engellerle karşılaşabileceğinin anlaşılması ve sorunlara yönelik düzenlemelerin yapılması,

² <http://www.ala.org/ascla/resources/tipsheets>

³ <http://www.ala.org/ascla/resources/tipsheets/assistive-technology>

üniversite kütüphanelerinin engellilere, engelsiz hizmetler sunma durumlarının saptanması ile mümkün olabilir.

Türkiye'deki kütüphanelerde engellilere yönelik verilen hizmetlerin değerlendirildiği ilk çalışmalardan birini, Kanık (75) gerçekleştirmiştir. Görme engellilere yönelik olarak gerçekleştirilen ve kullanıcıların izlenim ve görüşlerine de yer verilen çalışmada, incelenen kütüphaneler bağlamında, Türkiye'de görme engellilere yönelik yeterli düzeyde hizmet verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bina, bütçe ve koleksiyon açılarından ihtiyaca cevap veremedikleri belirlenen bu kütüphanelerin en büyük sorunlarından birinin, personel olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmaya katılan görme engelliler, kendilerine hizmet verecek personelin gerek nitelik, gerekse nicelik olarak yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışma kapsamında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Kütüphanesi incelenmiştir. 1994 yılında yapılan bu çalışmanın sonuçları, günümüzde Türkiye'deki kütüphane örnekleri ve araştırma raporları kapsamında ortaya konan sonuçlar ile kıyaslandığında, engellilere yönelik kütüphane hizmetleri konusunda ülkemizin belirli bir seviyeye geldiği sonucuna ulaşılabilir; ancak, özellikle donanım ve personel sorunları halâ çözülememiştir.

Nitelikli personel konusu, kütüphanelerde istihdam edilmek üzere personel yetiştiren Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerini yakından ilgilendirmektedir. Bu konudaki önemli çalışmalardan biri, Subaşıoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir. İlgili çalışmada, Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) Bölümlerinin engelli farkındalıklarının, eğitim programlarına yansıyan yönleri saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, engelliler konusunun ders programlarındaki mevcut derslerle büyük oranda içselleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca, derslerde öğrenilen kuramsal bilgilerin uygulama ile desteklenmesi ve uygulamanın yanı sıra, bölüm öğrencilerinin engelli bireylere sunulan uyarlanmış teknoloji ürünleri konusunda da bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Çalışmada, BBY Bölümlerinin ders programlarına "rehabilitasyon kütüphaneciliği" gibi yeni konu başlıklarının eklenmesinin önemi de vurgulanmıştır (Subaşıoğlu 422-426).

Bir başka çalışmada ise, Kazak, Türkiye'de görme engellilere yönelik kütüphanecilikteki son gelişmeleri değerlendirmiş ve **Gazi Üniversitesi** Görme Engelliler Bölümü'nü tanıtmıştır (219). 2007 yılından bu yana hizmet veren Gazi Üniversitesi Görme Engelliler Bölümü koleksiyonunda 143 adet Braille kitap, 1320 adet sesli kitap ve 2600 adet taranmış kitap yer almaktadır. Bu bölümde, öğrencilerle yürütülen ortak proje ile kitaplar sesli formatta çoğaltılmakta ve zaman zaman Milli

Kütüphane'deki sesli kitapların kopyaları, koleksiyona eklenmektedir. Koleksiyon, çevrimiçi olarak taranabilir durumdadır (Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde...).

Türkiye'de, engelli kullanıcıların bilgiye erişimini üniversite kütüphaneleri bağlamında değerlendiren bir diğer çalışma, Aydın tarafından gerçekleştirilen ve sadece görme engellilere yönelik sunulan hizmetleri inceleyen çalışmadır. 108 üniversitenin katılımı ile gerçekleştirilen çalışmada, çalışmaya katılan kütüphanelerin yaklaşık yarısının (%49,1) görme engelli öğrenciler için alternatif formatta bilgi kaynağı sağlamadığı ve kütüphanelerin çok azının (%14,8), görme engelli öğrenciler için ayrı bir koleksiyon oluşturma politikası izlediği ortaya konulmuştur. Aynı çalışmada, benzer olarak, çalışmaya katılan denekler de en çok, koleksiyon konusunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, görme engellilerle ilgilenen bir personel, kütüphanelerin sadece %10,2'sinde bulunmakta ve bu durum, görme engelli kullanıcılara verilen hizmet kalitesini olumsuz etkilemektedir. Araştırma sonucunda orta çıkan bulgular, üniversite kütüphanelerinin görme engellilere yönelik sağladıkları hizmetlerde yetersiz olduklarını ortaya koymuştur (Aydın 110-111).

Türkiye'de, kütüphanecilik literatüründe bazı çalışmalar, yurt dışındaki örnekler bağlamında ülkemize yönelik değerlendirmeler ve öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır (Bakırcı, *İngiltere'deki Kraliyet Ulusal...*; Bakırcı, *Hollanda'da Görme Engellilere...*). Hollanda'da görme engellilere sunulan dijital erişimli bilgi sistemini inceleyen Bakırcı (2011), çalışmasında, ülkemize yönelik değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu çalışmada, ülkemizde görme engelli kullanıcıların eğitimlerini olumsuz etkileyecek hizmet ve kaynak eksiklikleri bulunduğu ortaya konulmuş, bu durumun engelli bireylerin eğitim-öğretim etkinliklerine katılımına olumsuz etkileri vurgulanmıştır. Bu bireyler, eğitim kaynakları, edebi kaynaklar, güncel yayınlar gibi kaynaklara, sesli yayınların, Braille kitapların yetersizliği nedeniyle ulaşmamaktadırlar (Bakırcı, *Hollanda'da Görme Engellilere...* 310).

Ülkemizde 2015-2016 eğitim yılı itibari ile yükseköğretim kurumlarında eğitim gören engelli sayısı toplam 17.166'dır. Eğitimde Görme Engelliler Derneği (EGED) tarafından yayınlanan ve üniversitelerde engellilere yönelik erişilebilirlik konusunu irdeleyen raporun (EGED 13) verileri, ülkemizde engelli bireylere yönelik sunulacak kütüphane hizmetlerinin ve kaynaklarının ne kadar yaşamsal olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Diğer yandan, engellilerin toplumun diğer bireyleriyle eşit koşullarda eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlanması, “Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme” (Resmi Gazete, 14 Temmuz 2009/27288) , “T.C. Anayasası 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu” (Resmi Gazete, 24 Haziran 1973/14574) ve “5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 1 Temmuz 2005/ 25868) gibi ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile güvence altına alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında üniversitelerdeki eğitim-öğretim faaliyetlerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısı olan üniversite kütüphanelerinin, engelli bireylere yönelik hizmetler ve kaynaklar sunmaları, aynı zamanda yasal bir zorunluluk olarak görülmelidir.

EGED tarafından hazırlanan rapor, üniversitelerin, engelli bireylerin akademik kaynaklara erişimi konusunda henüz istenen düzeyde olmadıklarını ortaya koymuştur. 69 üniversiteden alınan verilerle oluşturulan rapora göre, kütüphanelerde ve bilgisayar laboratuvarlarında görme engellilerin kaynaklara erişiminde, en çok, *tarayıcı* (%46’lık bir oranla) sunulduğu ortaya çıkmıştır. Elektronik ortama aktarılan kaynaklara görme engellilerin erişimini sağlayan *Optik Karakter Tanıma (OCR)* ise, kütüphanelerin ve laboratuvarların sadece %30’unda bulunmaktadır. Raporda, kütüphanelerin engellilere hizmet veren personel bulundurmaları durumu da araştırılmıştır. Ortaya çıkan sonuç, araştırmaya katılan üniversitelerin yarıya yakınının (%45) kütüphanelerde engelli bireylere yönelik yarı zamanlı ya da gönüllü personel istihdam ettiklerini ortaya koymuştur. İşitme engellilere kaynakların ulaştırılması konusunda ise, üniversitelerde bu bireylere yönelik görsel kitap (video desteği), kitapların, tercüman desteği ile anlatılması ve ders anlatımının görsel materyallerle desteklenmesi gibi yöntem ve teknolojilerin çok fazla kullanılmadığı belirlenmiştir (EGED 20-23).

EGED tarafından oluşturulan rapor, üniversitelerde eğitim gören engellilerin sorunlarını anlamak açısından önemlidir. Rapor’da doğrudan kütüphaneleri ilgilendiren sadece iki soru bulunmaktadır. Bu sorulardan ilki, engellilere yönelik personel istihdamı konusuna ilişkin veri toplamayı amaçlamaktadır; diğer soruda ise, kütüphanelerde ve bilgisayar laboratuvarlarında engellilere yönelik hangi teknolojik donanımın bulundurulduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. İki soruya verilen yanıtlar ışığında, üniversite kütüphanelerinin engellilere yönelik hizmet düzeyinin anlaşılması zordur.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Türkiye’de engelli bireylere yönelik erişilebilirlik çalışmalarının başladığı ilk üniversitedir. ODTÜ bünyesinde 2004 yılında kurulan Engelsiz ODTÜ Birimi ve 1991’de kurulan Engelsiz ODTÜ Öğrenci

Topluluğu, bu konuda faaliyet gösteren en önemli iki organizasyondur (ODTÜ - Engelsiz ODTÜ Topluluğu). Bu organizasyonlar, ODTÜ Kütüphanesi ile ortak etkinlikler düzenlemektedir. Ayrıca, Engelsiz ODTÜ Topluluğu, kütüphanedeki özel bir çalışma odasını, toplantı alanı olarak kullanmaktadır. Kütüphanede fiziksel engelliler için tasarlanmış kapılar, asansörler ve tuvaletler bulunmaktadır. Görme engelli kullanıcılar için ekran okuyucu programlar, ödünç alınabilir kabartma yazı monitörü gibi donanım ve yazılımlar, kütüphanede kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır (Engelli Kullanıcılar için – ODTÜ...).

ODTÜ dışında, **Boğaziçi Üniversitesi** de engellilere yönelik geliştirdiği proje ve hizmetlerle bu konuda öncü üniversitelerden biri olarak görülebilir. Boğaziçi Üniversitesi'nde gerek üniversite kütüphanesi, gerekse Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Merkezi (GETEM) aracılığı ile engelli bireylere yönelik bazı önemli hizmetler sunulmaktadır. Fiziksel engelli kullanıcılar için standart eğimli rampalar, asansörler, tekerlekli sandalye geçiş kapısı gibi mimari düzenlemelere sahip olan kütüphane, koleksiyonunda görme engelli kullanıcılar için Braille kitaplar bulundurmaktadır. Analog ve dijital ortamdaki sesli kitaplardan da yararlanan kütüphanede, görme engelli öğrencilerin ders çalışabilmeleri için okuma odaları bulunmaktadır (Engelli Hizmetleri – Boğaziçi...). Kütüphane dışında, Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde bulunan Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Merkezi (GETEM) de, oluşturduğu elektronik kütüphane ile 2006'dan bu yana engellilerin bilgi kaynaklarına erişimini sağlayan bir başka önemli birimdir. Bu kütüphane, görme engellilerin yanı sıra, basılı kaynaklardan yararlanamayan fiziki engellilere ve disleksi (öğrenme bozukluğu) olan bireylere de hizmet vermektedir. Koleksiyonunda edebi türde (hikâye, roman, şiir vb.) eserlerin yanı sıra, her kademedeki eğitim kurumlarına yönelik ders malzemesi, konferans kayıtları ve bilimsel yayınları bulunduran kütüphane, 10.000'e yakın sesli kitaba ve 600'den fazla sesli betimleme yöntemi ile hazırlanmış filme sahiptir (GETEM E-Kütüphane...).

Türkiye'de Hacettepe Üniversitesi (Engelli Hizmetleri – Hacettepe...), Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Engelli Birimi- Ondokuz...), Bilkent Üniversitesi (Görme Engelliler Odası – Bilkent...), İstanbul Üniversitesi (Engelsiz Bilgi Merkezi – İstanbul...; Engelsiz Bilgi Merkezi - İstanbul) gibi birçok büyük ve köklü üniversitede, kütüphane ve bilgi hizmetleri açısından engellilere yönelik hizmetler sunulduğu saptanmıştır. Ancak, yeni kurulmuş ya da daha küçük ölçekli üniversitelerde durumun ne olduğu araştırılmaya muhtaçtır.

Türkiye’de üniversiteler, engellilere sunulan kütüphane hizmetleri bağlamında bazı ortak projeler de gerçekleştirmektedir. Görme Engelli Kütüphaneleri Ortak Platformu (GEKOP), bu projelerden biridir. Akdeniz Üniversitesi Engelli Destek Birimi, Merkez Kütüphane Görme Engelliler Birimi ve Kastamonu Üniversitesi Engelsiz Uygulama ve Koordinasyon Merkezi ekibi tarafından oluşturulan platform, Türkiye’de bilgi hizmeti veren kurum ve kuruluşların elektronik kaynak gereksinimlerini karşılamak yönünde çalışmalar yapmayı amaçlamaktadır (GEKOP). Ticari amaç gütmeyen platform, toplam 15.000 kitaba sesli ve elektronik olarak erişim sağlamaktadır. 2014 yılında platforma Uşak Üniversitesi de katılmıştır (Görme Engelli Öğrenciler...).

Ülkemizde kütüphanecilik alanında engelli kullanıcılara yönelik yapılan çalışmalar ve sunulan hizmetler incelendiğinde, konuya genellikle görme engelliler bağlamında yaklaşıldığı görülmektedir. Görme engellilerin, eğitimlerinde, bilgi kaynaklarına ve hizmetlerine erişim bağlamında en çok engelle karşılaşan gruplardan biri olduğu düşünüldüğünde, bu durum doğal görülebilir. Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında, görme dışında bir engele (fiziksel, işitme, konuşma ve diğer) sahip öğrenci sayısı yaklaşık 10.000’dir (EGED 15). Dolayısıyla, yapılacak çalışmalarda bu öğrencilerin de hizmetler ve kaynaklar konusundaki gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Engeli ne olursa olsun, bu öğrencilere ülkemizde sunulan hizmetlerin, kaynakların ve donanımın, özellikle üniversite kütüphaneleri bağlamında yeterli olmadığı, yapılan çalışmalarda ortaya konulmuş ortak bir sonuçtur. Mevcut durumun tüm engelli bireylere yönelik güncel olarak betimlenmesi ve bu konudaki çalışmaların sayısının artması, engelli kullanıcıların sorunlarına ilişkin farkındalık yaratılması ve sorunları gidermeye yönelik yapılacak düzenlemelerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın amacı ve yöntemi

Çalışmamızda, Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinde engelli bireylere yönelik hizmetlerin düzeyinin saptanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin web sayfaları incelenmiş ve şu araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır:

- Kütüphaneler, (varsa) engellilere yönelik hizmetlerini, web sayfaları aracılığı duyurmakta mıdır? Bu hizmetler, bağımsız bir web sayfası ve/veya engelli bireylerin bulabileceği bir bağlantı (link) ile mi sunulmaktadır?

- Kütüphanelerde hangi engel gruplarına yönelik hizmetler sunulmaktadır? Bu konuda web sayfalarında herhangi bir bilgi yer almakta mıdır?

Araştırmamızın evrenini Türkiye'deki bütün üniversiteler oluşturmaktadır. Türkiye'de, 113 devlet ve 70 vakıf olmak üzere toplam 183 üniversite bulunmaktadır (Üniversitelerimiz - Yükseköğretim Kurulu...).

Araştırmamız, Türkiye'deki bütün üniversite kütüphanelerinin web sayfalarının incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. İncelenen sayfalarda öncelikli olarak araştırılan, engellilere yönelik hizmetlerin, kütüphanelerin ana sayfaları üzerinden erişilen, bağımsız bir web sayfası ve/veya engelli bireylerin bulabileceği bir bağlantı (link) ile sunulup sunulmadığıdır. Çünkü bu sayfaların ve/veya bağlantıların varlığı, engelli bireylerin kendilerine yönelik hizmetlere kolay ve etkin bir şekilde ulaşabilmeleri açısından önemlidir. Çalışmamızda ayrıca, bu sayfalardaki bilgilerin hangi engelli gruplarını kapsadığı ve bu hizmetlerin ne düzeyde olduğu değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda, kütüphanelerin web ana sayfaları üzerinde saptanabilen, diğer sayfalarda ("Hizmetler", "Genel Bilgiler" ya da "Sıkça Sorulan Sorular" vb.) yer alan engellilere yönelik hizmetler de değerlendirilmeye çalışılmıştır; ancak, bu sayfalarda yer alan hizmetlerin belirlenmesi, araştırmanın öncelikli hedeflerinden biri değildir.

Bulgular ve Değerlendirme

10 - 30 Mart 2017 tarihleri arasında yaptığımız araştırmada, 183 üniversiteden 4'ünün bir web sayfasına ve 3 üniversitenin ise kütüphane web sayfasına sahip olmadığı saptanmıştır. 1 üniversitenin ana sayfasında ve 1 üniversite kütüphanesinin web sayfasında ise güncelleme yapıldığı bilgisi yer almaktadır. İncelenen toplam 174 üniversite kütüphanesi web sayfasına ilişkin ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- 124 üniversite kütüphanesinin web sayfasında, engelliler ile ilgili herhangi bir sayfa olmadığı görülmüştür. 3 üniversite kütüphanesinde ise, engellilere yönelik bir sayfa bulunmasına rağmen, konu ile ilgili içeriğe rastlanamamıştır. Bu verilere bağlı olarak, incelenen toplam 127 kütüphane web sayfasında, engellilere sunulan hizmetlere ilişkin bir içerik bulunmadığını söylemek mümkündür. Bu da, toplam kütüphanenin yaklaşık %75'ini oluşturmaktadır.
- 8 kütüphane web sayfasında, engellilere ilişkin bilgi bulunmamasına rağmen, bağlı buldukları üniversitelerin başka sayfalarında konu ile ilgili bilgi

verildiği saptanmıştır. Bu kütüphanelerin, engellilere yönelik hizmetlerini, web sayfalarından duyurmamaları göz önünde bulundurularak, “web sayfalarında engellilere yönelik hizmetlerine ilişkin bilgi bulunmayan kütüphaneler” içerisinde değerlendirilmeleri uygun görülmüştür.

- İncelenen üniversite kütüphanelerinden 7’sinde (%4), engellilere yönelik kimi hizmetlerin, web sayfaları aracılığı ile duyurulmasına rağmen, bunların, “Sıkça Sorulan Sorular”, “Faydalı Linkler”, “Tarihçe”, “Hizmetler” ya da “Kütüphane Raporu” gibi sayfalar içerisinde yer aldığı görülmüştür. Bu sayfaların büyük bölümünde, görme engellilerle ilgili hizmetlerden söz edilmiş ve ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Bu sayfalar altında sunulan hizmetlere ilişkin bilgilerin, engelliler tarafından bulunması ve erişilmesi güçtür.
- Daha önce de belirttiğimiz üzere, incelenen sayfalarda öncelikli olarak değerlendirilen konulardan biri, engellilere yönelik hizmetlerin, kütüphanelerin ana sayfaları üzerinden erişilebilen, bağımsız bir web sayfası aracılığı ve/veya engelli bireylerin bulabileceği bir bağlantı (link) ile sunulup sunulmadığıdır. Hizmetlerini bu şekilde sunan, toplam 40 (%23) üniversite kütüphanesi bulunmaktadır.
- 40 kütüphaneye ait web sayfası üzerinde yapılan inceleme sonucunda, bu sayfalarda görme, işitme ve fiziksel engelli kullanıcılara yönelik bilgi verildiği saptanmıştır. Bu kütüphanelerin büyük bir bölümü, görme engellilere yönelik hizmet sunmakta ve hizmete yönelik bilgiler ya da bağlantılar paylaşılmaktadır. 2 üniversite kütüphanesi ise sadece fiziksel engelli kullanıcılara yönelik bilgi paylaşmaktadır. İki engel grubuna (görme ve fiziksel) bilgi sunan 10 kütüphane olduğu belirlenmiştir. İşitme engellilere hizmet veren sadece 1 kütüphane bulunmaktadır. Engel gruplarına göre, engelli bireylerin bulabileceği bağımsız bir web sayfası aracılığı ve/veya bir bağlantı (link) ile hizmet sunan kütüphanelerin listesi Tablo’da verilmiştir.

Tablo: Engel türlerine göre, engelli bireylerin kütüphane ana sayfalarında bulabileceği, bağımsız bir web sayfası aracılığı ve/veya bir bağlantı (link) ile hizmet sunan kütüphaneler

ÜNİVERSİTE	GÖRME ENGELLİLER	FİZİKSEL ENGELLİLER	İŞİTME ENGELLİLER	BİLGİ YOK
Abant İzzet Baysal	X			
Ağrı İbrahim Çeçen*				X
Ahi Evran**	X	X		
Akdeniz	X			
Amasya	X			
Balıkesir***	X			
Bartın**	X			
Başkent	X			
Boğaziçi	X	X		
Dokuz Eylül	X			
Ege***	X			
Erciyes	X			
Gazi	X			
Gaziosmanpaşa	X	X		
Hacettepe	X	X		
Hasan Kalyoncu	X	X		
Hitit	X			
Bilkent	X			
İstanbul Kemerburgaz	X			
İstanbul	X	X		
İzmir Kâtip Çelebi**	X			
Kastamonu**	X			
Kırıkkale**	X			
Kocaeli	X			
Karamanoğlu Mehmetbey**	X			
Koç	X	X		
Manisa Celâl Bayar	X			
Marmara Üniversitesi	X			
Mehmet Akif Ersoy****	X			
Mimar Sinan Güzel Sanatlar	X			
Ondokuz Mayıs	X		X	
Orta Doğu Teknik	X	X		
Ordu**	X			
Özyeğin	X	X		
Sabancı	X	X		
Sakarya	X			
Türk Eğitim Derneği (TED)		X		
Trakya		X		
Uludağ	X			
Yaşar**	X			

* Engel türlerine göre hangi hizmetlerin verildiği konusunda bilgi verilmemektedir. Sayfada rehberlik hizmetlerini sağlayacak personele ilişkin iletişim bilgisi yer almaktadır.

** Görme engellilere yönelik olarak, sadece bir ya da birden fazla platforma (GEKOP, GETEM, Milli Kütüphane, İBB Sesli Kütüphane vb.) bağlantı (link) verilmektedir.

*** Görme engellilere yönelik olarak sadece kataloğundaki sesli ve/veya Braille kitaplara bağlantı verilmektedir.

**** “Hizmetler” başlıklı web sayfası içerisinde fiziksel engellilere yönelik hizmet verildiği belirtilmektedir.

- 10 kütüphane sadece GETEM, GEKOP vb. gibi merkez ve platformlara bağlantı (link) vermekte ya da sadece koleksiyonda bulunan sesli kitap listesini sunmaktadır. Bu kütüphanelerin ilgili platformlara ve merkezlere bağlantı vermesi olumlu görülebilir; bu tür platformların ve merkezlerin kurucusu ya da geliştiricisi olan üniversitelerin (Örn. Kastamonu Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi vb.) bu yaklaşımları doğal karşılanabilir. Ancak, incelememiz sonucunda, bazı üniversite kütüphanelerinin bu merkezlere bağlantı vermek dışında herhangi bir bilgi paylaşmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, kullanıcılarına, ilgili merkezlerle yapılan protokollere ve kaynaklara nasıl erişileceğine ilişkin bilgi veren kütüphaneler de bulunmaktadır. GETEM, GEKOP vb. gibi platformlara bağlantı veren ve engellilere yönelik kaynak listesini sunan kütüphaneler dipnot verilerek yukarıdaki Tablo'da belirtilmiştir.
- Kütüphane ana sayfaları üzerinden, engellilere yönelik hizmetler sunan sayfalara erişimde, görme engellilere yönelik hizmetlerin ağırlıkta olması dolayısıyla; “Görme Engelliler Bölümü”, “Görme Engelliler Birimi”, “Görme Engellilere Yönelik Bilgisayar Hizmeti” gibi başlıkların, erişim noktası olarak sıklıkla kullanıldığı saptanmıştır. Ayrıca, “Engelli Kullanıcılar”, “Engelli Kullanıcılar İçin” ya da “Engelsiz Kütüphane” gibi erişim noktalarının da yoğun olarak kullanıldığı saptanmıştır.
- Görme engellilere hizmet sunan kütüphanelerin büyük bölümünde Braille ve sesli kitapların koleksiyonlarda yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca, bazı kütüphanelerde görme engellilere yönelik çeşitli yazılımların (JAWS, Magic, Focus Pro vb.) ve donanımların (tarayıcı, kitap seslendirme donanımı, kulaklıklar vb.) varlığı saptanmıştır.
- Fiziksel engelliler konusunda bilgi sunan kütüphaneler, genel olarak kütüphane katlarında bu engelli grubuna yönelik hizmetleri, mekân kapsamında (asansörler, tuvaletler vb. gibi) tanıtmışlardır.
- İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, fiziksel engelli kullanıcıların bilgisayarı bilekle veya ayakla kontrol edebilmelerini sağlayan donanım hizmeti sunmaktadır.

- Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kütüphanesi, İndüksiyon Döngü Sistemleri⁴ gibi donanımlar aracılığı ile işitme engellilere yardımcı olmaktadır.

Kütüphane web sayfaları üzerinden yapılan incelemede, üniversite kütüphanelerinin sadece %27'sinde engellilere yönelik hizmet verildiği saptanmıştır. Bu oran, üniversite kütüphanelerimizin, engellilere sunulan hizmetlerinin istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir. %27'lik oran, engellilere yönelik kütüphane hizmetlerini çeşitli ve farklı sayfalar ("Sıkça Sorulan Sorular", "Faydalı Linkler", "Tarihçe", "Hizmetler", "Kütüphane Raporu" vb.) içerisinde veren kütüphaneler (%4) ile engellilere yönelik bağımsız ya da ayrı sayfaları bulunduran kütüphanelerin (%23) toplamıdır.

Engellilere yönelik hizmetlerin yetersizliği ile ilgili sonuç, literatürde farklı dönemlerde yapılmış çalışmalar ile benzerlik göstermektedir

Araştırmamızda incelenen bazı üniversite kütüphanelerinin engellilere yönelik mevcut hizmetlerini, web sayfalarında sunmamış olabilecekleri ve bu durumun bulguları etkileyebileceği düşünülebilir. Web sayfaları üzerinden engellilere yönelik hizmetlerin tanıtılması ve engel gruplarına web aracılığı ile sunulması, engelli bireylerin kütüphaneleri kullanıp kullanmamaları konusunda karar vermeleri açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, kütüphanelerin bu hizmetlerini web sayfaları üzerinden sunmamalarının, engelli bireylere verilen hizmet kalitesine olumsuz yansiyabileceği söylenebilir. Dolayısı ile bu durumun olası varlığı, bulguları değiştirse de, engellilere yönelik hizmet kalitesinin istenen düzeyde olmadığına ilişkin saptamayı doğrular nitelikte olacaktır.

⁴İşitme engelli olan ve/veya işitme cihazı kullanan kişilerin sinema, tiyatro, banka, havaalanı, süpermarket gibi kamuya açık alanlarda; konferans ve toplantı salonlarında, dersliklerde ve toplu taşıma araçlarında, iletişimlerini kolaylaştıran bir mekanizmadır. Sistem, engelli bireylerin bu tür ortamlardaki gürültüyü işitmesini engeller ve yalnızca duyması gereken kişiden gelen sesleri algılamasını sağlar. Böylelikle işitme engelli birey, konuşan kişiyi rahatlıkla duyabilir (*İndüksiyon Döngü Sistemleri Nedir?*). Türkiye'de indüksiyon döngü sistemleri, Türk Standartları Enstitüsü'nün TS 9111 standartları gereği, "Özürlüler ve Hareket Kısıtlığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri" kitapçığında Ek B "Yangın acil uyarı sistemleri, sinyal ve bilgilendirme sıralamalarında B.1.3 "Loop" (İndüksiyon) devreleri ve B.2.2 Asansörde acil durum uyarıcıları başlıklarına eklenmiştir (*İndüksiyon Döngü Sistemi*).

Çalışmamızda, web sayfalarında engellilere yönelik hizmetlere yer veren kütüphanelerin, büyük oranda görme engellileri hedefledikleri, fiziksel ve işitme engellilere yönelik hizmetlerin, kütüphane web sayfalarında daha az yer aldığı belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Engelli bireyler, engelsiz bireylerle eşit eğitim alma hakkına sahiptir. Eğitim kurumları, bu bireylere, uygun koşullarda eğitim alabilmeleri için her türlü olanağı sağlamakla yükümlüdür. Üniversitelerdeki eğitim faaliyetlerini destekleyen kütüphaneler de, engelli bireylere verilecek hizmetleri planlamak ve kaynak sağlamakla sorumludur.

Çalışmamız, Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin engelli bireylere hizmet sağlamada istenen düzeyde olmadığı sonucunu ortaya çıkmıştır. İncelenen üniversite kütüphanelerinin çok azı, web sayfalarında engellilere yönelik hizmetlere yer vermiştir. Bu hizmetlerin, görme engellilere yönelik olduğu, diğer engel gruplarını (işitme, konuşma, zihinsel vb.) kapsamadığı saptanmıştır. Görme engellilere yönelik hizmetler sunan bazı kütüphanelerin ise, sadece GETEM, GEKOP vb. gibi platformlara yönlendirme yapmaları ya da sadece koleksiyonda yer alan sesli kitap listelerini paylaşmaları dikkat çekicidir.

Çalışmada ortaya konan sonuç, ülkemizde 1990'lı yıllardan bu yana, farklı dönemlerde yapılmış çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Bu bakımdan, geçmişten günümüze, engelli bireylere üniversitelerde sunulan kütüphane hizmetleri ile ilgili sorunların devam ettiği, iyileştirme noktasında yaklaşık 25 yıldır istenen düzeye gelinemediği söylenebilir.

Üniversite kütüphanelerinden beklenen, hizmetlerini, tüm engelli bireyleri kapsayacak şekilde genişletmesidir. Bu konuda, kütüphaneler, yasal düzenlemeleri de dikkate alan politikalar belirlemelidir. Ayrıca, sunulan hizmetlerin web sayfaları aracılığı ile duyurulması, engelli bireylerin bilgilendirilmeleri, kütüphaneleri kullanmak konusunda karar vermeleri açısından oldukça önemlidir.

Ülkemizde gerçekleştirilen GEKOP gibi ortaklıklar ya da GETEM gibi platformlar, hizmet kalitesinin artırılması açısından umut vericidir. Bu ve bunun gibi ortaklıkların ve projelerin sayısı, diğer engel gruplarını da kapsayacak şekilde artırılmalıdır.

Engelli kullanıcıların, üniversite kütüphanelerinin hizmet ve kaynaklarına, kütüphanelerin web ana sayfası üzerinden bağımsız sayfalar aracılığı ile erişebilmeleri önemlidir. Web sayfalarından hizmet sunduğu saptanan kütüphanelerin, yüksek oranda ayrı bir web sayfasına sahip olması sevindiricidir. Ancak, farklı ve erişimi zor sayfalarda bilgi sunan kütüphanelerin, bu bilgileri engellilerin erişebileceği bağımsız sayfalara taşınması gerekmektedir.

Engelli bireylere sunulacak kütüphane hizmetleri içerikli araştırmaların artırılması da, mevcut durumun ortaya konulması, sorunlara çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve konu ile ilgili farkındalığın oluşturulması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun. Resmi Gazete 1 Temmuz 2005/ 25868.

American Library Association. *Revised Standards and Guidelines of Service for the Library of Congress Network of Libraries for the Blind and Physically Handicapped*. Chicago: Association of Specialized and Cooperative Library Agencies, 2011. Web. 22 Mart 2017.

Americans with Disabilities Act (ADA). *A Guide to Disability Rights Laws*. Web. 18 Mart 2017.

Aydın, Aynur. "Görme Engelli Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Erişim Sorunları Üzerine Yapılmış Bir Araştırma." *Bilgi Dünyası* 13.1 (2012): 93-116.

Bakırcı, Ramazan. "Hollanda'da Görme Engellilere Verilmekte Olan Dijital Erişimli Bilgi Sistemi ve Türkiye'de Durum." *Türk Kütüphaneciliği* 25.2 (2011): 306-311.

---. "İngiltere'deki Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü'nün (RNIB) Çalışmaları ve Ülkemiz İçin Öneriler." *Bilgi Dünyası* 10.2 (2009): 309-315.

---. "Milli Kütüphane'de Görme Engellilere Sunulan Hizmetler ve Gelişmeler." *Bilgi Dünyası* 10.1 (2009): 100-104.

Begg, Robert T. "Disabled Libraries: An Examination of Physical and Attitudinal Barriers to Handicapped Library Users." *Law Library Journal* 72 (1979): 513-526.

Betts, Kristen ve diğerleri. "Understanding Disabilities and Online Student Success." *Journal of Asynchronous Learning Networks* 17.3 (2013): 15-48.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme. Resmi Gazete 14 Temmuz 2009/27288.

- Büyüksan, Yavuz Fatih. *Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Hizmetinin Geliştirilmesi "Milli Kütüphane Örneği"*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı, 2009.
- Byerley, Suzanne L. ve Mary Beth Chambers. "Accessibility and Usability of Web-Based Library Databases for Non-Visual Users." *Library Hi Tech* 20.2 (2002): 169–178.
- Cookson, John ve Lloyd Rasmussen. "National Library Service for The Blind and Physically Handicapped: Digital Plans and Progress." *Library Hi Tech* 19.1 (2001): 15–21.
- Dünya Engellilik Raporu (2011)*. Web. 15 Mart 2017.
- EGED (2016). *Üniversitelerde Engellilere Yönelik Erişilebilirlik Hususunda Mevcut Durum Analizi: 2015-2016*. Web. 20 Mart 2017.
- Engelli Birimi – Ondokuz Mayıs Üniversitesi- Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı*. Web. 20 Mart 2017.
- Engelli Hizmetleri - Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi*. Web. 20 Mart 2017.
- Engelli Hizmetleri - Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri*. Web. 20 Mart 2017
- Engelli Kullanıcılar için - ODTÜ Kütüphanesi*. Web. 20 Mart 2017.
- Engelsiz Bilgi Merkezi - İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi*. Web. 25 Mart 2017.
- Fedorowicz, Malgorzata. "An Evaluation of the American Models of Public Library Service for Disabled Users for Poland." *Türk Kütüphaneciliği* 21.1(2007): 45–54.
- Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde Braille... - Engelsiz Üniversite*. Web. 21 Mart 2017.
- GEKOP. Görme Engelli Kütüphaneleri Ortak Platformu - Hakkımızda*. Web. 22 Mart 2017.
- GETEM E-Kütüphane - Boğaziçi Üniversitesi*. Web. 21 Mart 2017.
- Gibson, Merrilyn C. "Preparing Librarians to Serve Handicapped Individuals." *Journal of Education for Librarianship* 18.2 (1977): 121–130.
- Görme Engelliler Odası - Bilkent University Library*. Web. 27 Mart 2017.
- "Görme Engelli Öğrenciler GEKOP'tan Faydalanacak." Web. 21 Mart 2017.

Guder, Christopher S. "Making the Right Decisions about Assistive Technology in Your Library." *Making Libraries Accessible: Adaptive Design and Assistive Technology* 48. 7 (2012): 14-22.

İndüksiyon Döngü Sistemi. Web. 21 Mart 2017.

İndüksiyon Döngü Sistemleri Nedir? Web. 21 Mart 2017.

Kanık, Leyla. *Görme Engellilere Yönelik Kütüphane Hizmetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1994.

Kaynar, Mustafa. "Görme Özürlüler İçin Kütüphane Hizmeti." *Türk Kütüphaneciliği* 6.2 (1992): 114-117.

Kazak, Meliha. "Görme Engellilere Yönelik Kütüphanecilik Hizmetlerinde Türkiye'deki Son Gelişmeler: Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Görme Engelliler Bölümü Örneği." *Türk Kütüphaneciliği* 22.2 (2008): 216-221.

Konuşan Kitaplık. Web. 11 Mart 2017.

Leuthold, Stefan, Javier A. Bargas-Avila ve Klaus Opwis. "Beyond Web Content Accessibility Guidelines: Design of Enhanced Text User Interfaces for Blind Internet Users." *International Journal of Human Computer Studies* 66.4 (2008): 257-270. Web. 14 Mart 2017.

"Library Services for People with Disabilities Policy." Web. 12 Mart 2017.

ODTÜ - Engelsiz ODTÜ Birimi - Hakkımızda. Web. 21 Mart 2017.

ODTÜ - Engelsiz ODTÜ Topluluğu - Tarihçe. Web. 21 Mart 2017.

Sağlamtunç, Tülin. "Görme Engelliler ve Kütüphanecilik Hizmetleri." *Bilgi Dünyası* 11.1 (2010): 178-191.

"Special Report on Aging and Vision Loss." Web. 12 Mart 2017.

Subaşıoğlu, Fatoş. "Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri'nin "Engellilik Farkındalığı" Üzerine Bir Araştırma." *Bilgi Dünyası* 9.2.(2008): 399-430.

T.C. Anayasası 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. Resmi Gazete 24 Haziran 1973/14574.

Tezcan, Fatma Gamze ve Yüksel Tanrıku. "Milli Kütüphane'de Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü Hizmetinin Değerlendirilmesi ve Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması." *Bilgi Dünyası* 12.2 (2011): 359-378.

Todaro, Julia Alicia. "Library Services for People with Disabilities in Argentina." *New Library World* 106. 5/6 (2005): 253–268.

Üniversitelerimiz - Yükseköğretim Kurulu – YÖK. Web. 16 Mart 2017.

WHO. "Disability and Health." Web. 15 Mart 2017.